

Taiteellisen tutkimuksen etiikka:
miten lähestyä taiteellisen tutkimuksen
erityispiirteitä eettisessä ennakkoarvioinnissa?

Tutkimuspalvelupäivät, Tampere 21.8.2025

Riikka Palonkorpi (TaiY), Essi Viitanen, Annukka Jyrämä (Aalto-yliopisto)

Mitä on taiteellinen tutkimus?

- ✖ Taiteellinen tutkimus: ”Taiteilija-tutkijoille taide voi olla tutkimuksen lähtökohta, metodi ja päämäärä, ei vain tutkimuksen kohde” (Lähde: [Taideyliopiston verkkosivut](#))
- ✖ Taiteellista tutkimusta tekevät taiteilija-tutkijat. Kaikki taide ei ole tutkimusta. Tutkimukseksi taiteellinen toiminta voi muuttua vain, kun se tapahtuu kriittisessä yhteisössä ja toiminnan tavoite on tuottaa tietoa.
- ✖ Taiteellinen tutkimus kuuluu TENKin [Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa \(PDF\)](#) ohjeistuksen piiriin.

Esityksen rakenne

- ✖ **Esityksessä pohdimme taiteellisen tutkimuksen eettisessä ennakkoarvioinnissa esiin nousevia erityiskysymyksiä**
- ✖ **Esimerkkien kautta kutsumme yleisön keskustelemaan tapausten tutkimuseettisistä kysymyksistä.**

Taiteellisen tutkimuksen erityispiirteet tuovat tutkimuseettiseen ennakkoarviointiin uudenlaisia haasteita ja näkökulmia.

- ✖ Taiteellisessa tutkimuksessa esimerkiksi totuusolettama tai löydösten yleistettävyys eivät ole itsestään selviä. Tutkimuseetiikan ohjeistukset ja prosessit saatetaan kokea rajoittavina ja jopa taiteen vapautta kyseenalaistavina, eikä laatua tukevinä toimintoina.**
- ✖ Usein taiteellisessa tutkimuksessa tieteellinen ja taiteellinen toiminta nivoutuvat, ja lopputuloksena voi olla esimerkiksi kirjallinen tieteellinen osio ja taiteellisia osioita (esim. konsertteja, teatteriesityksiä, näyttelyitä).**
- ✖ Kriittinen suhtautuminen eettisen ennakkoarvioinnin normipohjaisuuteen saattaa vaikeuttaa eettistä ennakkoarviointia. Taiteilija-tutkijan koulutus on kannustanut riskien ottoon ja spontaaniuteen. -> ohjaajien osaaminen/asenne vaikuttaa.**

Tutkimuseettiset kysymykset taiteellisessa tutkimuksessa I

- ✖ Taiteellisen tutkimuksen kontekstissa korostuu usein tutkimusprosessin ennakoimattomuus suhteessa ennakoarviointiin sisäänrakennettuun odotukseen tutkimuksen suunnitelmallisuudesta. Metodologiset haasteet.**
 - ✖ Kts esim. Bolt & Vincs, 2015 ja Raykov & Vella, 2021.**
- ✖ Taiteellisessa tutkimuksessa tutkijuus kytkeytyy usein taiteilijuuteen, opettajuuteen tai taiteen ja tutkimuksen yhteisluomiseen.**
 - ✖ Esim. Ammattietiikka vs. tutkimusetiikka (Berry & Batty, 2019).**
- ✖ Tutkijan roolin ja vastuiden tunnistaminen voi olla vaikeaa.**

Tutkimuseettiset kysymykset taiteellisessa tutkimuksessa II

- ✖ **Myös tutkimukseen osallistujan asema voi olla moninainen: osallistuja voi olla tiedon lähde, aineiston tuottaja (kanssatutkija), taiteilija tai havainnoinnin kohde.**
- ✖ **Tietoinen suostumus osallistua tutkimukseen voi toteutua eri tavoin samankin tutkimuksen kontekstissa.**
 - ✖ Esimerkkejä suostumuksen uudelleen neuvottelusta keinona vastata tutkimuksen ennakoimattomuuteen (Laukkanen et al., 2021).
- ✖ **Lisähaasteita tuovat haavoittuvat kohderyhmät sekä subjektiivinen näkökulma.**
- ✖ **Taiteellisen tutkimuksen tietosuojaasteet liittyvät usein aineiston ja tallennusmuotojen moninaisuuteen.**
 - ✖ Tietosuojaatimuksen vs. osallistujan määritelmä/oma kokemus; esim. terveystieto vs. tutkittavan oma kokemus määrittääkö sairaus hänen identiteettiään (Boothby, 2023).

Tutkijoiden näkemyksiä eettisestä ennakkoarviosta

- ✖ Eettinen ennakkoarvio koettiin kankeana ja hitaana prosessina, joka rajoitti moniammatillisen työryhmän ketteryttä ja luovan prosessin vapautta (Raykov & Vella, 2021).
- ✖ Eettinen ennakkoarvio kuvataan joustamattomana taiteellisen tutkimuksen tarpeisiin ja instituutio koetaan tieteen portinvartijana (Boothby, 2023).
- ✖ Taiteellista tutkimusta tekevät kohtasivat "kielimuurin" lausuntopyyntöä laatiessa (Berry & Batty, 2019). Oletus, että kaikilla on sama ymmärrys termeistä: osallistuja, aineisto sekä suostumus, tuotti väärinkäsityksiä.
- ✖ Taiteellinen tutkimus kohtasi lisähaasteita, jos työskentelymetodit sisälsivät ihmiskudosta tai eläinperäisiä materiaaleja (Zurr & Catts, 2014).
- ✖ Tutkimuksen ”muoto” ja esitystapa painottuvat ennakkoarvioinnissa (Bolt & Vincs, 2015).
“make your research plan clear and understandable”
- ✖ Aina tutkija ja "tutkittavat" eivät ole selkeästi määriteltävissä (vrt kanssatutkimus) (Spišák, 2023).
- ✖ Kritiikki on usein samantapaista kuin esim. etnografisen tai antropologisen tutkimuksen konteksteissa

Esimerkit ja ryhmätyötehtävä

- 1) Muotoilutyöpaja
- 2) Taidemuseossa havainnointi
- 3) Yhteisöllinen tanssi

Muodostakaa 3-6 hengen ryhmiä. Valitse yksi case (jos aikaa riittää voitte keskustella muistakin). Aikaa ryhmätyöskentelyyn on n. 10 min.

Muistakaa tehdä muistiinpanoja, ryhmät esittelevät omia huomioitaan siitä millaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä esimerkkeihin liittyy & mihin tutkimuseettinen toimikunnan tulisi kiinnittää huomiota.

Muotoilutyöpaja

Tutkimusryhmä järjestää muotoilutyöpajan, jossa osallistujat kutsutaan ratkomaan tuotekehittelyn pulmaa. Osallistujat työskentelevät tutkijoiden ohjaamissa pienryhmissä ja luonnostelevat ratkaisuja. Workshopin jälkeen tutkijat haastattelevat osallistujia luovasta prosessista. Workshopissa tehdyt tuotokset (luonnokset ja hahmotelmat) julkaistaan osana tutkimusjulkaisua ja tulokset jaetaan tutkimusta rahoittavalle yritykselle.

Taidemuseossa havainnointi

Nykytaidemuseossa on valokuvataiteilijan näyttely. Teokset kuvaavat yhteiskuntakriittisesti nykymaailman haasteita, konflikteja ja yhteiskunnasta syrjäytyneiden arkea.

Tutkija haluaa videoida yleisön reaktioita tutkimukseensa sekä taideteokseensa taidemuseon näyttelytilassa.

Ruumiillinen tieto yhteisöllisessä ja inklusiivisessa tanssissa

- ✖ Riina Hannukselan (TaiY) väitöstutkimus käsittelee yhteisötanssin käytännöistä kumpuavia tanssikäytäntöjä ja niiden inklusiivisuutta. Mukana on tanssijoita, joista osalla on kehitysvamma (Downin oireyhtymä).
- ✖ Tutkimus pyrkii kehittämään eettisiä ja inklusiivisia tutkimusmetodeja; panos tanssi- ja vammaistutkimukseen. Aineisto: videot, yhdessä laaditut muistiinpanot, tutkijan kenttäpäiväkirjat, piirroksot, valokuvat ja nauhoitteet.
- ✖ Lausuntopyynnön perusteena tanssityöskentelyyn liittyvä ”fyysiseen koskemattomuuteen kajoaminen” (suostumuksellinen) ja erityisten henkilötietojen käsittely (terveystiedot).
- ✖ Osallistujat ovat alallaan tunnettuja ja toteuttaneet aikaisempia taiteellisia produktioita

Keskustelu

Kirjallisuutta I

- ✖ Berry, M & Batty C (2019). What could possibly go wrong?: The role of supervisors in ethics training for creative practice researchers. Teoksessa MacNeill, K. & Bolt B. (toim.) *The Meeting of Aesthetics and Ethics in the Academy: Challenges for Creative Practice Researchers in Higher Education* (pp. 87 – 100). Routledge: London. <https://opus.lib.uts.edu.au/handle/10453/140227>
- ✖ Bolt, B., & Vincs, R. (2015). Straw Godzilla: Engaging the academy and research ethics in artistic research projects. *Educational Philosophy and Theory*, 47(12), 1304–1318. <https://doi.org/10.1080/00131857.2015.1044929>
- ✖ Boothby, H. (2023). Ethics review of artistic research: challenging the boundaries and appealing for care. *Research Ethics*, 20(1), 112-127. <https://doi.org/10.1177/17470161231188012>
- ✖ Laukkanen, A., Jaakonaho, L., Fast, H., & Koivisto, T. A. (2021). Negotiating boundaries: reflections on the ethics of arts-based and artistic research in care contexts. *Arts & Health*, 14(3), 341–354. <https://doi.org/10.1080/17533015.2021.1999279>
- ✖ Raykov, M., & Vella, R. (2021). Ethics Reviews in Socially Engaged Arts Research. *Research in Arts and Education*, 2021(3), 29–49. <https://doi.org/10.54916/rae.119543>
- ✖ Spišák, S. (2023). Tutkimuseettinen säätely ja kanssatutkimuksen arjen tilanteiden etiikka. Teoksessa Kulmala M., Spišák S. & Venäläinen S. (toim.) *Kanssatutkimus. Ihanteet ja käytännöt*. Tampere: Tampere University Press.
- ✖ Zurr, I., Catts, O. (2014). The Unnatural Relations Between Artistic Research and Ethics Committees: An Artist's Perspective. Teoksessa Macneill, P. (toim.) *Ethics and the Arts*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8816-8_18

Yhteystiedot

- ✖ Riikka Palonkorpi riikka.palonkorpi@uniarts.fi
- ✖ Essi Viitanen essi.viitanen@aalto.fi
- ✖ Annukka Jyrämä, annukka.jyrama@aalto.fi